

METAFIZIKA SVAKODNEVICE

(Dejan Aleksić: *Dovoljno, Matična biblioteka „Svetozar Marković“, Zaječar, 2008)*

Dejan Aleksić verovatno je jedan od najrelevantnijih nastavljača neosimbolizma među našim mlađim autorima. Nasleđe ove, izuzetno značajne struje u sprskoj poeziji druge polovine dvadesetog veka, vidljivo je u skoro svim aspektima njegove poezije. Kako u raniјim knjigama, tako i u najnovijoj zbirci *Dovoljno*. Ono je najuočljivije na planu stiha. Aleksić preuzima tehnike kojima su se služili predstavnici ovog pravca, pogotovo Ivan V. Lalić. Na jezičkom planu karakteristični su uplivi tipično simbolističke konstrukcije. Pesnik se, na primer, često služi atributima u komparativu i rečima „bivši“, „nekadašnji“, što posredno svedoči o uticaju Malarmea: „bivša tiranija“ („Dovoljno, 1“); „bivše radosti“ („Dovoljno, 3“) „bivša tuča samoglasnika“ („Dovoljno, 4“). Aleksić povremeno upotrebi i reč koja je karakteristična za određenog pesnika: Lalić – „odsutna jesu“ („Dovoljno, 10“) ili Miljković – „lauda“ („Oktave o egejskoj soli, 7“). Miljkovićeva opsesija rečju kod Aleksića prerasta u čestu upotrebu metafora sa gramatičkim i književno-teorijskim pojmovima – „pretnjama aoristom“ („Dovoljno 1“); „nizu grafema“ („Dovoljno, 3“); „nesvesticu baroknu“ („Dovoljno, 5“); „mlaznoj signaturi“ („Dovoljno, 7“); „na pragu mitopeje“ („Dovoljno, 10“); „zanjihane semantike“ („Oktave o egejskoj soli, 2“); „obnovljenoj fonemi“ („Oktave o egejskoj soli, 7“) itd. Od neosimbolista, pesnik zadržava i metafizičke teme. Pripadanje nasleđu ovog pravca Aleksića je učinilo izdvojenom pojmom u savremenoj srpskoj poeziji koja se uglavnom okrenula drugaćijim postupcima. Međutim, dok bi se za njegovu ranu zbirku *Svagdašnji čas* (1999) moglo nedvosmisleno reći da je dosledno ispevana na tragu ove poetike, u kasnijim knjigama, sve više dolaze do izražaja specifičnosti Aleksićevog pevanja.

Naslov prve pesme u najnovijoj zbirci, „De Profundis“, upućuje na literarni predložak koji bi trebalo imati u vidu. Reč je, razumljivo, o 130. psalmu, „Iz dubine vičem k tebi, Gospode!“ Opšte je poznato da u hrišćanskoj simbolici gore i dole predstavljaju raj i pakao. Dole je, međutim, i sve što je niže od Neba, dakle i zemaljski svet. Predstava o padu čoveka, u platonističkim hrišćanskim shvatanjima baca posebno svetlo na ovaj psalm. Zemlja kao pali svet nije mesto za ono božansko u čoveku, ona nije dovoljna. Čini se da u Aleksićevoj poeziji ova opozicija nema teološko već čisto platonističko značenje. Gore je svet ideja, dole pojarni svet, svet senki. Reč i pesma u književnoj tradiciji mogu zauzimati različita mesta na ovoj skali. Po samom Platonu ona je još udaljenija od ideje nego pojarni svet. U Aleksićevoj poeziji pesma je negde između. Nešto je više od zemaljskog, ali je i sama senka neke ideje, senka neizrecivog: „Iz katrena/ Proveje zev preostalog obilja za koje/ Veruješ da prepuštanje je, fusnotska tuga.“ Izrazom „fusnotska tuga“, Aleksić opoziciju gore i dole smešta i na ravan papira. U ranijim zbirkama, kao i u još nekim pesmama ove knjige, pesnik se služi metaforama kojima se o prostoru papira govorи kao o svetu.

Ispisivanje pesme je unošenje smisla, ali ne samo to. „Trošenje beline pod kukicama slova/ Slično je trošenju života“. Potreba za pisanjem definisana je kao težnja „da se dospe/ iza onoga što oseka govora spira“. Latinski oblik naslova upućuje i na drugi, možda i važniji predložak, na Trakla. Aleksićeva pesma sa istoimenom Traklovom nema zajedničkih crta. Ova analogija je, međutim, od značaja zbog Aleksićevog odnosa prema Traklovoj poeziji. U eseju „Reminiscencija kao stvaralački refleks“ (*Polja*, br. 448, novembar-decembar 2007) Aleksić ističe da Traklova pesma „kao tvorevina, egzistira kao talac (...) nikada sasvim uobličenog saopštenja koje je više nagoveštaj nego savršena forma iskaza“. Ova Aleksićeva pesma može se čitati i kao tumačenje Traklove pesme, zapravo kao pesnički pandan pomenutom eseju. Nije nevažna ni činjenica da su i pesma i esej nastali otprilike u isto vreme. Esej se može doživeti i kao autopoetički, kao objašnjenje nekih postupaka u ovoj zbirci. Govoreći o Traklovoj poeziji pesnik kaže: „I jutarnji odlazak po novine ili posmatranje živog skeleta antene na jesenjoj mesečini mogu biti motivi jednako prisutnog tragizma kao i prizori smrti i propadanja“. Da je ovo autopoetički iskaz svedoči naslov jedne od pesama u ovoj knjizi, „Odlazak po novine u vetrovito jutro“. Definišući svoj dug Traklu, Aleksić je implicitno dao uputstva za čitanje sopstvene poezije.

Opozicija gore–dole provlači se kroz celu knjigu. Već u drugoj pesmi, „Ubod“, Aleksić piše: „Božanski daleko. Ono što me prože/ Božanski daleko beše“. U nastavku pesme otkriva se da je reč o ubodu pčele. Nevezano za antičku i hrišćansku simboliku pčele, na koju pesnik nesumnjivo računa, potrebno je naglasiti da je reč o jednom običnom, zemaljskom doživljaju. Epifanije u Aleksićevoj poeziji nailaze kao delovi svakodnevice, božansko se otkriva u stvorenom svetu. Pesma je izvesno vraćanje nazad. Težnja o kojoj se govori u pesmi „De Profundis“ jeste želja da se vратi božanskom. To je želja koja je osnovni pokretač Plotinovog puta naviše. Pesma je način na koji se ide naviše, ili kako bi sam Aleksić rekao mesto „gde se jezik s aurom penje na raspeće“. Simbol raspeća kao spasa kroz muku u ovom kontekstu dobija naročito značenje. To je spas kroz stvaralačku muku. Ovo se takođe može shvatiti kao autopoetički iskaz. U Aleksićevim stihovima jezik je bukvalno raspet. Tehnička virtuznost sa kojom su pesme pisane je izuzetna. Birajući veoma specifičan put i postavljajući sebi određene formalne zahteve, Aleksić je, u smeru u kom se uputio, nadogradio tradiciju srpskog vezanog stiha. Nije reč o muzikalnosti stiha. U tom smislu njegove pesme za decu su daleko uspelije. Aleksić vezani stih koristi pre svega kao „nasilje nad jezikom“. On se ne služi strogim metričkim obrascima već dozvoljava katalektička odstupanja od jednog do tri sloga. Na taj način ritam pesme otežava čitanje, umesto da ga olakša. Druga, bitnija stvar, jesu opkoračenja. Njima se Aleksić služi više nego bilo koji drugi savremeni srpski pesnik. Ne samo da se semantičke celine ne podudaraju sa stihovima, već Aleksić stihove lomi na najneočekivanijim mestima kao što su predlozi i pomoćni glagoli. Mada se može tretirati i kao tehnički nedostatak, poneka inverzija u njegovim stihovima pojačava ovaj efekt. Zahvaljujući opkoračenjima, pesma se ne može čitati stih po stih. Istovremeno, inverzije ometaju i jasno čitanje semantičkih celina pošto se uočavaju sintaksičke rogobatnosti. Otuda, čini se da ne postoji nijedan dovoljno dobar način da se pesma pročita. Kao što se „obilje“ nije moglo uhvatiti rečima i staviti u pesmu, tako se i sama pesma otima čitanju. Sve to i ne bi predstavljalo toliki problem da Aleksićeva rečenica nije duga. Njena dužina je takođe tehnički zadatak koji je pesnik unapred sebi postavio. Ona je deo

virtuoznosti. Rečenica se ne preliva samo iz stiha u stih već i iz strofe u strofu. Pesma „Restrikcija“ iz prethodne Aleksićeve knjige ima četiri katrene, a samo jednu rečenicu. U njoj se, međutim, pesnik služi drugim sintakšičkim sredstvima, kao što su umetnute rečenice između crta, koje olakšavaju čitanje (ovaj postupak je, recimo, koristio Malarme u „Lepezi gospođe Malarme“). U knjizi *Dovoljno* stih je složeniji, virtuozniji, teži. Kao primer može da posluži prva od „Oktava o egejskoj soli“:

*Divno lenstvovanje na kontinentu
Što izbrusio je algebru i sečiva
Strogih misli, dok božanstva plaćaju rentu
U lektiri i ukrštenim rečima,
A kedrovina prelima jutro u smoli,
Jutro kad ustala tiho i rano si
I sišla ka utrobi vetra što nanosi
Na sidra i trepavice starost soli.*

U prostoj rečeničnoj analizi vidi se da u ovih osam stihova ne postoji glavna rečenica. Jezgro pesme je početni usklik „Divno lenstvovanje“. Ostatak pesme samo dopunjava sliku, obrazlaže ovaj utisak. Otuda izgleda, a to je sama srž Aleksićevog postupka, da se ne može uhvatiti o čemu, zapravo, ova pesma govori. Slike se nadovezuju jedna na drugu bez jasne kauzalnosti. Sa druge strane, postoji velika pravilnost u stihovima. Većina kontrastira dva pojma: algebru i sečiva; lektiru i ukrštene reči; tiho i rano; sidra i trepavice.

Najbitnija transformacija neosimboličkog obrasca u Aleksićevoj poeziji nalazi se na tematskom planu. Mada neprestano upućuje na metafizičku dimenziju, pesnik se zadržava na običnim, malim temama. Svaka pesma ima neki kontekst, realan događaj, najčešće beznačajan: već pomenuti ubod pčele ili odlazak po novine, zatim povratak sa plaže („Ono što nosiš“), posmatranje saobraćajnog znaka („Stop“) itd. Tek polazeći od ovih konkretnih detalja Dejan Aleksić se usmerava ka metafizici. To ga u mnogo čemu čini bliskim jednom od osnovnih tokova savremene srpske poezije, koji svoje utemeljenje nalazi u preosmišljavanju verističke tradicije. Pogotovo pesnicima kao što su Slobodan Zubanović, Živorad Nedeljković, Dejan Ilić i drugi. Aleksićovo oscilovanje između poetike neosimbolizma i savremenih strujanja predstavlja napor da se nasleđenim pesničkim postupcima očuva vitalnost, ali i da se oni razviju. Pristajući na to da se metafizika, barem delimično može uhvatiti i u malim, svakodnevnim stvarima, pesnik ukazuje na meru koja je poeziji danas potrebna, ali i dovoljna.